

Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához

CSATHÓ ANDRÁS ISTVÁN¹ – BALOGH LAJOS² – BAGI ISTVÁN³

¹SZIE Növénytani és Ökofiziológiai Intézet, 2103 Gödöllő, Péter Károly u. 1.

²Savaria Múzeum, Természettudományi Osztály, 9701 Szombathely, Kisfaludy Sándor u. 9.

³SZTE Növénybiológiai Tanszék, 6726 Szeged, Közép fasor 52.

E-mail: csatho@novenynev.hu

Bevezetés

Növényneveink anyanyelvünk kiemelkedő értékei közé tartoznak. Egy jó növénynév sokat segíthet a faj azonosításában, találoan utalhat a növény bármilyen jellegzetességére, megjelenésére, élőhelyére, származási helyére, felhasználhatóságára, gyógyhatására, a hozzá fűződő hagyományokra stb. Az ember számára a tudományos nevekénél általában sokkal hamarabb megjegyezhető egy a saját nyelvén is jelentéssel bíró név. Növényneveink a magyarországi flórára vonatkozóan többé-kevésbé kiforrottak, néhány esetben azonban talán indokolt a nevek további csiszolása. A Kárpát-medencének csak a határon túli területein előforduló számos faj magyar szaknyelvi megnevezése esetében valamivel gyakrabban fordul elő kisebb-nagyobb bizonytalanság, nem ritka az sem, hogy nem találunk rájuk vonatkozó magyar nevet a forrásokban (pl. Jávorka – Jávorka 1929–1934, 1975). Az utóbbi években összegyűjtött névjavaslatokból kíván izelítőt adni az itt bemutatott jegyzék. A válogatás és a javaslatok többsége természetesen – és vállaltan – szubjektív.

Nevezéktani javaslatok

A nevezéktani javaslataink többsége az adott faj szakirodalomban szereplő társnevei közül kívánja a növény tulajdonságaira nézve találobb, hangtanilag, esztétikailag megfelelőbb, rövidebb vagy más szerkezeti, helyesírási stb. okok miatt inkább használható névváltozatokat előtérbe helyezni. Bizonyos kérdésekben azonban új növénynév megalkotásában láttuk a megoldási lehetőséget. Minden esetben igyekeztünk fokozott figyelemmel lenni a szaknyelvi hagyományokra is. Nem ritkán az adott faj időközben megváltozott rendszertani besorolása (pl. nemzetségek felbontása) igényelhet nevezéktani változásokat.

A 2006-2008-ban a szakma kérdés iránt érdeklődő tagjai körében több növénynév-javaslatot véleményeztettünk. A visszajelzések gyakran meglepően egybehangzóak voltak. A beérkezett vélemények számos javaslatot megerősítettek, több névalaktól azonban a későbbiekben el kellett tekintenünk.

2008-ban elindítottuk a www.novenynev.hu honlapot, ahol a névjavaslatok mindenki számára hozzáférhetőkké váltak. A honlapon terveink szerint a közeljövőben a Magyarországon előforduló hajtásos növények teljességre törekvő magyar névjegyzéke szerepel majd, valamint a kérdéskörrel kapcsolatos további részletek is megtalálhatók lesznek.

Néhány fontosabbnak tartott névjavaslatot foglal össze az 1. táblázat. A rendszertan Simon (2002) szerint következő növényeknél először a fajok tudományos neve, majd az általunk javasolt magyar név szerepel. Ezt követően az egyéb, a mai szakirodalomban többé-kevésbé rendszeresen előforduló névváltozatok kerületek feltüntetése. A táblázat következő oszlopában a javasolt magyar név forrása szerepel. A hivatkozások – természetesen – nem törekedhetnek teljességre. Az itt szereplő források az adott névváltozatot nemcsak hogy

társnévként megemlítik, hanem első helyen hozzák (a kevés kivételnél ezt jelezzük). Végül minden javaslatnál egy rövid indoklás is olvasható.

A témával kapcsolatos minden véleményt, javaslatot szívesen fogadunk!

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani a következő személyeknek, akik javaslatokkal, véleményekkel, ötletekkel vagy biztatással sokat segítettek munkánkat: Csathó András János, Hegedűs Zoltán, Molnár Csaba, Molnár V. Attila, Molnár Zsolt, Riezinger Norbert, Schmidt Dávid, Szalma László, Tóth István Zsolt, Varga Anna, Vidéki Róbert, Virók Viktor.

Irodalom

- Bagi, I. 1998. A zárvatermő növények rendszerének kompendiuma. JATEPress, Szeged.
- Bagi, I. 2008. Zárvatermő növények adattára. Juhász Nyomda Kft., Szeged.
- Balogh, L., Dancza, I., Király, G. 2004. A magyarországi neofitonok időszéri jegyzéke és besorolásuk inváziós szempontból. In: Mihály, B., Botta-Dukát, Z. (szerk.): Biológiai inváziók Magyarországon. Őzönnövények. A KvVM Természetvédelmi Hivatalának tanulmánykötetei 9. TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest. pp. 61–92.
- Bartha, D. 1999. Magyarország fa- és cserjefajai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- Borhidi, A., Sánta, A. (szerk.) 1999. Vörös könyv Magyarország növénytársulásairól 1–2. – A KÖM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 6. TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest.
- Csapody, V., Priszter, Sz. 1966. Magyar növénynevek szótára. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Csathó, A. I., Balogh, L. 2008. Néhány magyar növénynév-javaslat (A 200 éves Magyar Fűvészkönyv emlékére). – Kitaibelia 13(1): 154.
- Farkas, S. (szerk.) 1999. Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- Jávorka, S. 1926. A magyar flóra kis határozója. Studium, Budapest.
- Jávorka, S. 1962. Növényhatározó. II. kötet. 3. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Jávorka, S., Csapody, V. 1929–1934. A Magyar Flóra képekben. Iconographia Florae Hungariae. K. M. Természettudományi Társulat és Studium Könyvkiadó Rt., Budapest.
- Jávorka, S., Csapody, V. 1965. Erdő-mező virágai. – A magyar flóra színes kis atlasza. – Negyedik, javított kiadás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Jávorka, S., Csapody, V. 1975. Iconographia florae partis austro-orientalis Europae Centralis. – Közép-Európa délkeleti részének flórája képekben. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Király, G. (szerk.) 2009. Új magyar fűvészkönyv. – Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvalő.
- Mihály, B., Botta-Dukát, Z. (szerk.) 2004. Őzönnövények. Biológiai inváziók Magyarországon. A KvVM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 9. TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó.
- Molnár, V. A. 2003. Növényritkaságok a Kárpát-medencében. Rejtőzködő Kincseink. Debreceni Egyetem TTK Növénytan Tanszék, Debrecen.
- Molnár, V. A. 2007. Kitaibel Pál élete és öröksége. Kitaibel Kiadó, Biatorbágy.
- Oprisz, T. 1976. Csodálatos növényritkaságaink. – Albatrosz Könyvkiadó, Bukarest.
- Priszter, Sz. 1998. Növényneveink. A magyar és a tudományos növénynevek szótára. Mezőgazda Kiadó, Budapest.

- Rab, J. 1995. Növényneveink története. In: Járainé Komlódi M. (szerk.): Pannon Enciklopédia. Magyarország növényvilága. Dunakanyar 2000, Budapest. pp.: 233–247.
- Simon, T. 2002. A magyarországi edényes flóra határozója. – Harasztok – virágos növények. 5. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Soó, R., Kárpáti, Z. 1968. Növényhatározó II. Tankönyvkiadó, Budapest. 846 pp.
- Soó, R., Máthé, I. 1938. A Tiszántúl flórája. Magyar Flóraművek 2. Debrecen.
- Ujvárosi, M. 1957. Gyomnövények, gyomirtás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.

I. táblázat. A névjavaslatok összefoglaló táblázata.

Tudományos név	Javasolt magyar név	Egyéb magyar név	A javasolt magyar név forrása	Indoklás
<i>Agrimonia eupatoria</i>	patikapárlófű	„közönséges párlófű” mellett/helyett		Rövidebb és sokkal egyedibb, a növény gyógyhatására is utaló faji jelző.
<i>Sanguisorba minor</i>	csabaíre	„csabaíre-vérű” helyett	Priszter 1998, Simon 2002	A kettős nevezékten alkalmazása ez esetben kissé erőltetettnek tűnik.
<i>Chamaecytisus</i>	zanót	„törpezanót” helyett	Simon 2002	A korábbi <i>Cytisus</i> nemzetség felbontása után a „zanót” nevet legcélszerűbb a <i>Chamaecytisus</i> nemzetségre használni.
<i>Chamaecytisus rochelii</i>	szőrényi zanót	„Rochel-zanót” helyett/mellett, „Rochel-törpezanót” helyett		Magyarosabb hangzású és szerkezetű név.
<i>Chamaecytisus virescens</i>	halvány zanót	„zöldellő törpezanót” helyett		
<i>Medicago monspeliaca</i>	francia lucerna	„francia lepkeszeg” helyett	Király 2009	Egyszerűbb, találhatóbb név. A taxont SIMONKAI (1893) „Halovány Zanót” magyar névvel szerepelteti.
<i>Trifolium pratense</i>	vörös here, lóhere	„réti here” helyett	„vörös here” – Bagi 1998, társnévként: Soó-Kárpáti 1968, Priszter 1998	A növény mai rendszertani besorolásának megfelelő név.
<i>Amorpha fruticosa</i>	gyalogakác	„cserjés gyalogakác” helyett	PRISZTER 1998, SIMON 2002	A „réti here” a tudományos név tükörfordítása, a faj a gyakori, közismert rokonaitól kevésbé a réti termőhelyével, inkább a vörös virágszínével tér el.
<i>Lathyrus tuberosus</i>	mogyorós lednek	„gumós lednek” helyett	Jávorka-Csapody 1975, Soó-Kárpáti 1968, Priszter 1998	A faji jelző használata itt erőltetett, továbbá az <i>Amorpha</i> fajoknak egyébként is szinte mindegyike cserje vagy félcserje.
<i>Lythrum tribracteatum</i>	henye füzény	„apró füzény” helyett		A „mogyorós lednek” név a faj népi nevére („mogyoróvirág”, „mogyorófi”, „földimogyoró”) is utal, míg a „gumós lednek” a tudományos név egyszerű tükörfordítása.
				Találhatóbb név. Továbbá kevésbé téveszthető a hasonló és gyakran együtt előforduló alacsony füzény (<i>Lythrum</i>

<i>Hippuris vulgaris</i>	vízi lófark	„vízilófark”, „vízi-lófark” helyett	Soó–Mathé 1938	<i>hyssopifolium</i>) magyar nevével. Leggyeszerűbben ezzel az írásmóddal érhető el, hogy a név ne legyen félrevezető.
<i>Orlaya grandiflora</i>	Orlay-murok	„Orlay-turbolya” helyett	Bagi 1998, 2008, Priszter 1998	Egyszerűbb név.
<i>Apium</i>	zeller	„celler” helyett	Jávorka–Csapody 1975, Priszter 1998, BAgI 2008	Jobb hangzású, talán elterjedtebb név. Így: <i>Apium repens</i> kúszó zeller („kúszó celler” helyett).
<i>Oenanthe fistulosa</i>	bördös borgyökér	„bördös borgyökér” helyett	Jávorka–Csapody 1975, „bördös métegykóró” – Jávorka 1962	A „bördös” írásmód elírás, a név a népi „bördő” (pl. a vöröshagyma szára) kifejezésből származik, a növény csöves levélnyelére és levélgerincére utal.
<i>Seseli peucedanoides</i>	zöldes gurgolya	„zöldes kígyókapor” helyett	Bagi 2008, Király 2009	A mai rendszertani besorolásnak megfelelő név.
<i>Peucedanum cervaria</i>	szarvaskocsord	„szarvas kocsord” helyett	Jávorka–Csapody 1975, Priszter 1998, Simon 2002	A faji jelző a „szarvas” állatnévből származik, összetett szó, ezért egybeírandó (a különírt változat gyakran előforduló hibás alak).
<i>Pastinaca sativa</i> subsp. <i>pratensis</i>	vadpaszternák	„vadpasztnák” mellett/helyett, „paszternák”, „pasztnák” helyett	társnévként: Priszter 1998	A vad alak a természetett növénytől megkülönböztetendő. (További kérdés még, a „pasztnák” változat köznyelvben való elterjedtsége.)
<i>Daucus carota</i> subsp. <i>carota</i>	vadmurok	„murok” helyett	Bagi 1998, 2008, Priszter 1998	A „murok” a sárgarépa elterjedt népi neve, a vad alak ettől megkülönböztetendő.
<i>Galium odoratum</i>	szagos galaj	„szagos müge” mellett, „illatos galaj” helyett		A növény mai rendszertani besorolásának jobban megfelelő név. (A müge és a galaj egyaránt nyelvújításkori kifejezés.)
<i>Galium (album subsp.) pycnoctrichum</i>	borzas galaj			A taxon korábban magyar név nélkül szerepel.
<i>Oxalis dillenii</i>	parlagi madársóska	„Dillenius-madársóska”	Priszter 1998, Simon 2002	A „Dillenius-madársóska” név mind hangzásában, mind szerkezetében megkeletlenül magyar.

<i>Euphorbia helioscopia</i>	napraforgó kutyatej	helyett „napraforgó-kutyatej” helyett	Soó–Kárpáti 1968, Priszter 1998, BAgI 2008	A faji jelző itt melléknév – nem a napraforgóra (<i>Helianthus</i>) utal – így különírandó.
<i>Fraxinus pennsylvanica</i>	amerikai kőris	„vörös kőris” helyett	Bartha 1999, Mihály – Botta-Dukát 2004, Király 2009	Érdekes jelenség, hogy a határozókban, kézikönyvekben szinte kizárólagosan a „vörös kőris” név szerepelt, a botanikusok ennek ellenére az élő nyelvben sokkal inkább a faj tájédegen voltát, özönnövény-lényegét jól kifejező „amerikai kőris” nevet használják. (Megj.: a <i>Fraxinus americana</i> magyar neve „fehér kőris”.)
<i>Gentianopsis ciliata</i>	rojtostárnics	„prémes tárnics”, „prémestárnics” helyett		A „prémes” jelző a növény esetében nem találó, félrevezető.
<i>Cuscuta campestris</i>	útszéli aranka	„nagy aranka” helyett	Csathó–Balogh 2008, BAgI 2008	A „nagy” faji jelző a növény esetében nem találó.
<i>Heliotropium europaeum</i>	parlagi kunkor	„európai kunkor” helyett	Ujvárosi 1957, Csathó–Balogh 2008, BAgI 2008	A tudományos névből származó faji jelző kevésbé találó – különösen Európa közepén.
<i>Anchusa arvensis</i>	parlagi atracél	„(vetési/mezei) farkasszem”, „mezei atracél” helyett		A fajnak az <i>Anchusa</i> nemzettségbe sorolása esetén ez a névváltozat tűnik a leginkább előnyösnek.
<i>Glechoma × pannonica</i>	köztes repkény			A taxon leggyakrabban magyar név nélkül szerepel.
<i>Salvia nutans</i>	kónya zsálya	„bókoló zsálya” mellett/helyett	Jávorka–Csapody 1975, Soó–Kárpáti 1968, Farkas 1999, Simon 2002	Valamivel elterjedtebb, régebbi név.
<i>Salvia × betonicifolia</i>	kajla zsálya			A taxon leginkább magyar név nélkül szerepel.
<i>Acinos arvensis</i>	csomborpereszleny	„parlagi pereszleny” helyett	Jávorka–Csapody 1975	Rendszertani helyére (külön nemzetség) jobban utaló név.
<i>Solanum dulcamara</i>	ebszőlőcsucor	„keserű csucor”, ill. „kesernyész”	Csathó–Balogh 2008, Soó–Kárpáti 1968 – más helyesírással	Az „ebszőlő” ősi, elterjedt népi név.

<i>Linaria biebersteinii</i> subsp. <i>strictissima</i>	pusztai gyűjtőványfű	csucsor” helyett	Csathó-Balogh 2008, Bagi 2008	A rendszertani helyzete igen bizonytalan, változó megítélésű; ezért szerencsésebbnek tűnik, ha a magyar neve az éppen aktuális tudományos név helyett a növény élőhelyére utal.
<i>Orobanche</i>	szádor	„vajvirág” helyett/mellett, „szádorgó” helyett/mellett, „vajfű” helyett	Csathó-Balogh 2008, társnévként: Csapody-Priszter 1966, Priszter 1998	Különleges, egyedi hangzású név.
<i>Orobanche alsatica</i>	kocsordfojtó szádor	„elzászi szádor/vajvirág”, „ernyősfójtó szádorgó” helyett		A tükörfordított változatnál a növény felismerhetőségét inkább segítő, jobb hangzású név.
<i>Cardaria draba</i>	koshomlok	„útszéli zsáza” helyett/mellett	Priszter 1998, Bagi 2008	Népi név, amely a taxon külön nemzettségbe sorolására is utal.
<i>Thlaspi kovatii</i> subsp. <i>schudichii</i>	sátorhegyi társóka	„Schudich- társóka” helyett	Bagi 2008	Hangzásában és szerkezetében magyarosabb név.
<i>Arabis auriculata</i>	füles ikravirág	„egyeses ikravirág” helyett	Jávorka 1962, Jávorka-Csapody 1975	A szintén tükörfordított (syn: <i>Arabis recta</i>) „egyeses ikravirág”-nál található név.
<i>Rorippa kernerii</i>	szikli kányafű	„Kerner- kányafű” helyett	Jávorka-Csapody 1965, Borhidi-Sánta 1999, Csathó-Balogh 2008, Bagi 2008	Egyszerűbb, mind hangzásában, mind szerkezetében magyarosabb, a növény jellegzetességére – élőhelyére – utaló név, amely korábbi forrásokban is gyakran szerepel.
<i>Malcolmia africana</i>	afrikai szegecsfű	„afrikairepecseny” helyett	Priszter 1998, Balogh és mtsai. 2004	Egyszerűbb szerkezetű név.
<i>Erysimum wittmannii</i>	halvány repecseny	„halványsárga repecseny” helyett	Priszter 1998, Bagi 2008	Egyszerűbb névváltozat.

<i>Aldrovanda vesiculosa</i>	kandicsbínár	„Wittmann- repecseny” helyett	Csathó-Balogh 2008, társnévként: Király 2009	A névjavaslat a faj életmódjára utal (kandics: apró evezőlábú rák).
<i>Hypericum perforatum</i>	lyukaslevelű orbáncfű	„lyuggatottlevelű orbáncfű”, „közönséges orbáncfű” helyett	Jávorka 1962, társnévként: Priszter 1998, Bagi 2008	A „közönséges”-nél egyedibb, akár a növény felismerhetőségét (gyógynövény!) is jobban segítő faji jelző, a „lyuggatottlevelű”-nél pedig egyszerűbb, rövidebb alak.
<i>Aster sedifolius</i> subsp. <i>sedifolius</i>	régi ősziróza	„pettyegett ősziróza” helyett	Jávorka-Csapody 1965, Soó-Kárpáti 1968, Borhidi-Sánta 1999	Rövidebb, használhatóbb név.
<i>Inula germanica</i>	hengeres peremizs	„hengeresfész- ű peremizs” helyett	Jávorka-Csapody 1975, Soó-Kárpáti 1968, Priszter 1998, Bagi 2008	Rövidebb, egyszerűbb név. (Lásd még „hengeres vasvirág”).
<i>Bidens frondosa</i>	fekete farkasfog	„feketetermésű farkasfog”, „feketes farkasfog”, „feketélő farkasfog” helyett	Csathó-Balogh 2008	Rövidebb, egyszerűbb, jobb hangzású név.
<i>Tanacetum corymbosum</i>	sátoros varádics	„sátoros margitvirág” helyett/mellett	Király 2009	A mai rendszertani felosztásnak jobban megfelelő név.
<i>Tanacetum parthenium</i>	őszi varádics	„őszi margitvirág” helyett/mellett	Király 2009	A mai rendszertani felosztásnak jobban megfelelő név.
<i>Leucanthemella serotina</i>	tiszparti margitvirág	„tiszparti késcimargitvirág” helyett	Soó-Kárpáti 1968, BAGI 2008	A korábbi <i>Chrysanthemum</i> nemzettség felbonthatását a magyar nevezéktannak is célszerű követnie.
<i>Leucanthemum</i>	erdei margaréta	„erdei	társnévként: Király	Lásd előbb.

<i>margaritae</i>		margitvirág” helyett	2009	
<i>Leucanthemum vulgare</i>	réti margaréta	„réti margitvirág” helyett	társnévként: Priszter 1998, Király 2009	Lásd előbb.
<i>Leucanthemum ircuitanum</i>	borzas margaréta	„borzas margitvirág” helyett	társnévként: Király 2009	Lásd előbb.
<i>Cirsium vulgare</i>	lándzsás aszat	„közönséges aszat” helyett	Jávorka 1962, Jávorka–Csapody 1975, Csathó–Balogh 2008	A faj esetében a tükörfordított „közönséges” jelző a nála „közönségesebb” <i>Cirsium arvense</i> – mezei aszat – miatt nem szerencsés.
<i>Centaurea trinervia</i>	mezősségi imola	„oroszlóimola” helyett	Molnár V. A. 2003	A Kárpát-medencei előfordulási helyére utaló, jó hangzású név.
<i>Crepis rhoeoifolia</i>	büdös zörgőfű	„pipacslevelű zörgőfű” helyett	Bagi 2008	A faj fontosabb bélyege az erős, jellegzetes szaga. (Vö. „nehézszerű zörgőfű” – JÁVORKA 1962.)
<i>Crepis setosa</i>	sertés zörgőfű	„sertészörű zörgőfű” helyett	Jávorka–Csapody 1975, Soó–Kárpáti 1968, Priszter 1998	A rövidebb név sem érthető félre – a különírás miatt.
<i>Pyrola minor</i>	kis körtike	„kisebb körtike” helyett	Soó–Kárpáti 1968, Priszter 1998, Bagi 2008	Egyszerűbb név.
<i>Thesium kernerianum</i>	királykői zsellérke	„Kerner- zsellérke” helyett	Opris 1976	Egyszerűbb, magyarosabb szerkezetű és hangzású név.
<i>Silene bupleuroides</i>	gór habszegfű	„termetes habszegfű” helyett	Soó–Kárpáti 1968, Jávorka–Csapody 1975 – az utóbbinál első helyen „gór sziléné” néven	A „gór” régi magyar szó, jelentése: „hosszú (lábú)” (lásd pl. görcső), a növény és – különösen – a virág megnyúlt alkatára utal.
<i>Dianthus callizonus</i>	királykői szegfű	„koronás szegfű” helyett/mellett	Molnár V. A. 2003, Bagi 2008, társnévként: Priszter 1998	Található név.
<i>Myosoton aquaticum</i>	lágyló	„vízcsillaglágyló”	Priszter 1998, Bagi 2008	Egyszerűbb szerkezetű, rövidebb, találó név.

<i>Cerastium (brachypetalum subsp.) tenorecanum</i>	prémes madárhúr	helyett „Tenore- madárhúr” helyett	2008	Hangzásában és szerkezetében magyarosabb, találó név.
<i>Cerastium brachypetalum subsp. tauricum</i>	mirigyes madárhúr	„kisszirmú madárhúr” helyett		Az alfaj magyar megnevezésére alkalmas név.
<i>Cerastium fontanum subsp. vulgare</i>	réti madárhúr	„forrásmenti madárhúr” helyett	Soó–Kárpáti 1968, Priszter 1998, Bagi 2008	A „forrásmenti madárhúr” félrevezető név, amely a taxon alfaji rangra való átsorolásából származik.
<i>Cerastium banaticum</i>	bánsági madárhúr			A faj általában magyar név nélkül szerepel.
<i>Paronychia cephalotes</i>	ezüstaszott	„ezüstvirág” helyett/mellett	Jávorka–Csapody 1975, Soó–Kárpáti 1968	Sokkal egyvedibb, ízelesebb név.
<i>Chenopodium wolffii</i>	tordai libatop		Priszter 1998	A faj gyakran szerepel magyar név nélkül.
<i>Amaranthus bouchoni</i>	francia disznóparéj	„Bouchon- disznóparéj” helyett		A zárójelbe tett név kiejtése egy magyar anyanyelvű számára nem egyértelmű.
<i>Armeria</i>	istác	„pázsitszegfű” helyett	Jávorka–Csapody 1975, Soó–Kárpáti 1968, Bagi 2008	Rövidebb, egyvedibb, ízelesebb név, mely rendszertani szempontból sem félrevezető. Így <i>Armeria elongata</i> magas istác („magas pázsitszegfű” helyett).
<i>Polygonum s.str.</i>	porcfű	szűkebben vett „keserűfű” helyett, tágabban vett „porcsinkeserű fű” helyett	Csathó–Balogh 2008, Bagi 2008	Egyszerű, találó, különböző változataiban elterjedt népi név, amely jól kifejezi az új rendszertani felosztást is. Így: <i>P. arenarium homoki porcfű</i> („homoki keserűfű” helyett); <i>P. bellardii Kitaibel-porcfű</i> („Kitaibel-keserűfű” helyett); <i>P. graminifolium pázsitlevelű porcfű</i> („pázsitlevelű keserűfű” helyett); <i>P. arenastrum útszéli porcfű</i> („útszéli keserűfű” helyett); <i>P. aviculare közönséges porcfű</i> („porcsinkeserűfű” helyett – ez a név is a „porc”-ra utal –, „madárkeserűfű” helyett).
<i>Fallopia × bohémica</i>	korcs japánkeserűfű	„hibrid japánkeserűfű” „cseh óriáskeserűfű” helyett	Csathó–Balogh 2008, Bagi 2008	A „hibrid” idegen eredetű, nem magyaros hangzású szó.

<i>Urtica kioviensis</i>	lápi csalán	„kúszó csalán” helyett	Farkas 1999, Csathó– Balogh 2008	A faj jellegzetesebb tulajdonságát fejezi ki.
<i>Corylus maxima</i>	csöves mogyoró	„óriás mogyoró” helyett	Jávorka–Csapody 1975, Priszter 1998, Simon 2002	A tükörfordítottnál található névváltozat.
<i>Salix triandra</i>	mandulafűz	„mandulalevelű fűz” helyett	Bagi 1998, 2008, Priszter 1998, Bartha 1999	Rövidebb, egyszerűbb név.
<i>Salix cinerea</i>	rekettyefűz	„hamvas fűz” mellett/helyett	Jávorka–Csapody 1965, Bartha 1999	Régi, elterjedt népi név.
<i>Asphodelus albus</i>	genyőte	„királyné- gyertyája” helyett/mellett, „királyné gyertyája” helyett, „(fehér) aszfodelusz” helyett	Jávorka 1962, Jávorka–Csapody 1975, Csathó–Balogh 2008, Bagi 2008	Rövid, magyaros hangzású név (pl. genyőtés cseres- tölgyesek). Már KITAIBEL is gyűjtötte „genyét” és „genyőte” alakban (MOLNÁR V. A. 2007).
<i>Gagea lutea</i>	erdei tyúktaréj	„sárga tyúktaréj” helyett	Soó–Máthé 1938	A tükörfordított faji jelzőnél az élőhelyre utaló névváltozat található, hiszen a nemzetség minden hazai faja sárga virágú.
<i>Gagea szovitzii</i>	pusztai tyúktaréj	„Szovits- tyúktaréj” helyett	Bagi 2008, Király 2009	Hangzásában és szerkezetében magyarosabb, hangtanilag megfelelőbb név.
<i>Fritillaria meleagris</i>	kotuliliom	„kockás kotuliliom”, „(mocári) kockásliliom” mellett/helyett	társnévként: Priszter 1998, Farkas 1999, Bagi 2008	A kevésbé ismert „kotu” kifejezést is felelevenítő, jó hangzású név, amely társnévként rendszerint szerepel a forrásokban.
<i>Prospero paratheticum</i>	pusztai csillagvirág	„balkáni csillagvirág”, „békési csillagvirág” helyett		Jellegzetes – a nemzetségben szokatlan – élőhelyére (ürmőpuszták) utaló név.
Ornithogalum	sárma	„madártej”	Jávorka 1926, 1962,	„...keletről hozott sarama szavunk az egész nyelvterületen

		helyett	Soó–Kárpáti 1968, Jávorka–Csapody 1975, Király 2009	tovább él az <i>Ornithogalum</i> genusnév hivatalos magyar neveként, mint sárma. (A madártej tölgyesek tükörfordítás.)” (RAB 1995). Így: <i>O. boucheanum</i> könyva sárma; <i>O. × degenianum</i> Degen-sárma; <i>O. sphaerocarpum</i> gömbtermésű sárma; <i>O. pyramidale</i> nyúlánk sárma; <i>O. orthophyllum</i> pusztai sárma; <i>O. pannonicum</i> üstökös sárma; <i>O. refractum</i> csilláros sárma; <i>O. umbellatum</i> ernyős sárma.
<i>Iris spuria</i>	fátyolos nőszírom	„korcs nőszírom” helyett	Priszter 1998, Farkas 1999, Csathó–Balogh 2008	A „korcs nőszírom” a kevésbé találó tudományos név tükörfordítása.
<i>Cypripedium calceolus</i>	boldogasszony- papusca	„rigópohár” helyett/mellett, „(erdei) papuskosbor” helyett	Jávorka 1962, Opris 1976, Csathó–Balogh 2008, más helyesírással társnévként: Soó– Kárpáti 1968, Priszter 1998, Simon 2002	A magyarság ősi Boldogasszony-kultusza számos népi nővénynévben is megnyilvánul (boldogasszony-ága, Boldogasszony csepegtette fű, boldogasszony-csipkije, Boldogasszonyfű, boldogasszony-haja, boldogasszony- káposztája, boldogasszony-lapu, boldogasszony-levelé, boldogasszony-menta, boldogasszony-palástja, boldogasszony-rózsa, boldogasszony-szilva, boldogasszony-tenyere, boldogasszony-tővise stb.). A hazai vadon termő fajok közül egyedül a boldogasszony- papuscsának hivatalos neve őrzi ezt. A kifejezés mindenképpen megtartandó.
<i>Dactylorhiza viridis</i>	zöld ujjaskosbor	„zöldike” helyett/mellett		A növény új rendszertani besorolásának inkább megfelelő név.
<i>Dactylorhiza fuchsii</i> subsp. <i>sooana</i>	Soó-ujjaskosbor	„Soó erdei ujjaskosbora” helyett	Bagi 2008	A magyar növénynévadási szokásoknak jobban megfelelő név.
<i>Hammarbya paludosa</i>	tőzegkosbor	„tőzegorchidea” helyett	társnévként: Bagi 2008	Az „orchidea” idegen eredetű és hangzású szó, hazai fajoknál következetesen nem fordul elő.
<i>Trichophorum</i>	törpegyapjúsás	„kisgyapjúsás” helyett		A „kisgyapjúsás” alaknál az egybeírás kissé zavaró.
<i>Carex divulsa</i> subsp. <i>leersii</i>	tölgyessás	„tölgyes sás” helyett	Bagi 2008	A névben szereplő „tölgyes” faji jelző nem melléknév, hanem a termőhelyet kifejező főnév, ezért egybeírandó.
<i>Carex pilosa</i>	bükkösás	„bükkös sás” helyett	Csathó–Balogh 2008	A „bükkös sás” egyébként is egybeírandó lenne (lásd előző faj), ez a változat azonban rövidebb, egyszerűbb.
<i>Festuca pseudovina</i>	veresnadrág	„sovány”	Csathó–Balogh 2008	A „veresnadrág” régi, általánosan elterjedt népi kifejezés.

<i>Poa angustifolia</i>	csenkesz	csenkesz” és „sziki csenkesz” helyett	Bagi 2008	A „karsú” faji jelző a rokon „sovány perje” miatt megtevesztő lehet. A tükörfordított „keskenylevelű” jelző pedig túlságosan hosszú szó.
<i>Agropyron pectiniforme</i>	taréjos búzafű	„taréjos tarackbúza” helyett	Soó-Kárpáti 1968, Jávorka-Csapody 1975, Priszter 1998	Elterjedt név, amely a növény újabb, külön nemzetségbe való sorolását is kifejezi.
<i>Agrostis stolonifera</i>	fehér tippán	„tarackos tippán” helyett	Jávorka 1962, Soó-Kárpáti 1968, Simon 2002, Bagi 2008	Található név.
<i>Digitaria sanguinalis</i>	pirók ujjasmuhar	„pirók- ujjasmuhar” helyett	Soó-Kárpáti 1968, Priszter 1998	A „pirók” nem főnév, hanem melléknév (a népi kifejezés jelentése vöröses, pirosas), így a név kötőjel nélkül, két szóba írandó.

A *Prunus* (cerasus)-fajok származási és cönológiai kérdései

SURÁNYI DEZSŐ

Gyümölcsstermesztési Kutató-Fejlesztő Intézet Kht., 2700 Cegléd, POB 33.
E-maail: suranyi.dezso@cefrucht.hu

Összefoglalás

A *Cerasus* sectioba tartozó *Prunus*-fajok areája az északi félteke nagy részét érinti. Több mint 900 faj közül mintegy 200 faj (20,5%) e sectionhoz sorolható, s ennek közel negyede (23,4%) termesztett és fogyasztható termést ad; továbbá díszítő (44,7%) vagy gyógyító (11,2%) hatású, valamint erdészeti-faipari jelentőségű fajok (20,7%) tartoznak a csoportba. A sectiobeli fajok közül európai (7,5%), elő-és közép-ázsiai (25,5%), távol-keleti (61,7%) és amerikai (5,3%), melyeknek egyes termesztett gyümölcsfajaink eredetének és származásának tisztázásában, a génanyag-és a rezisztencia-források megőrzésében legalább akkora szerepet töltenek be, mint amilyen jelentőségük van a természetes vegetáció megőrzésében és a faj- s alak-diverzitásuk fenntartásában.

A mostani vizsgálatok elsősorban a *Cerasus* sectio körét igyekeznek megrajzolni, azonban számos faj elnevezésében az egyre intenzívebb genetikai kutatások ellenére is maradnak kérdőjelek, amit részben a szinonim nevek közlésével némiképp jelezni tudunk. Az egyes fajok areája alapján ártéri (5,9%), tenger-melléki (4,8%), sztyepei (12,8%), domb-és hegyvidéki (61,1%) és magashegyi (15,4%) *Cerasus*ok alkotják a sectiot.

A *Prunoideae* alcsalád fajgazdag és sok tekintetben taxonómiailag vitatott rendszertani csoport, a változó fajnevek, számtalan szinonim elnevezés is utal rá. Linné (1953) óta számos megoldást találtak a botanikusok besorolásukra. Most ismét a „nagy *Prunus* genus”-koncepció került előtérbe, miközben az újabb kínai rendszertani munkákban is a cseresznyék és meggyek a *Cerasus*-nemzetségben szerepelnek, mint azt előtte tették a magyar taxonomusok is (Soó 1965, Kárpáti & Terpó 1968, Hortobágyi 1986, Terpó 1987). Rehder (1949, 1954) viszont következetesen a Linné kidolgozta elképzelés szerint minden csonthéjas fajt a *Prunus* genusba sorolta.

A legújabb génbank fajregisztrátumok és taxonómiai munkák szerint közel 1000 faj tartozik a *Prunus* nemzetségbe, közülük az alábbi subgenusok jelentősek (vö. Rehder 1949 & Krüssmann 1978): *Prunophora* Focke (*Euprunus* Koehne, *Prunocerasus* Koehne és *Armeniaca* (Lam.) Koch section), az *Amygdalus* (L.) Focke subgenus *Euamygdalus* Schneid. és *Chamaeamygdalus* Focke section), a *Cerasus* Pers. (*Microcerasus* Webb., *Pseudocerasus* Koehne, *Lobopetalum* Koehne, *Eucerasus* Koehne, *Mahaleb* Focke, *Phyllocerasus* Koehne és *Phyllomahaleb* Koehne section); s ide tartoznak még a *Padus* (Moench) Koehne és a *Laurocerasus* Koehne subgenusok fajai is. A szisztematika legújabbban nálunk is visszatér Linné, Rehder és mások rendszertani koncepciójához (pl. Borhidi 1995).

Mintegy ezer faj található a *Prunus* nemzetségben, ezeket kritikailag átnézve a következő fajokat tekinthetjük a *Cerasus* sectionhoz tartozónak. Igaz, gazdasági és táplálkozási érték alapján a többi sectionban is találhatók fogyasztható és kis termésű fajok, illetve jelen fajok között is akadnak mérgezőek; ugyanakkor jelen pillanatban nem kívántuk bizonyos fajoknál a szinonim elnevezést megszüntetni, ezért ezek a *Prunus*ok többes előfordulásban találhatók meg:

1. *P. acida* (Dum.) K. Koch=*P. cerasus*. var. *austera* L.=*P. cerasus* L. subsp. *acida* (Ehrh.) Ascherson=*C. acida* Gaertn.=*C. caproniaca* DC (cigány /vad/meggy)